Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

gazeta_zaman

ЗАМАН

Геуюрге кюн, байрым ай (февраль), 15, 2022 жыл

№ 16 (21061)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПАРЛАМЕНТ

Табийгъат байлыгъыбызны сакълаугъа бурулгъан законла къалай тамамланадыла

КъМР-ни Парламентини спикери **Татьяна Егорова** видеоконференция амал бла президиумну кезиулю жыйылыуун бардыргъанды.

«Правительстволу сагъатны» чеклеринде депутатла «Энчи сакъланнган табийгъат жерлени юсюнден» республикалы закон жашауда къалай бардырылгъанын сюзгендиле. Документ КъМР-де энчи сакъланнган табийгъат жерлени хайырланыу, аланы сакълау жаны бла болумланы бир низамгъа келтирир мурат бла жарашдырылгъанды.

Табийгъат байлыкъла эм экология министр **Шауаланы Илияс** докладында билдиргенича, республикалы правительство «КъМР-де энчи сакъланнган табийгъат жерлени эсепге алыууну эм сакълауну бир низамгъа келтириу» деген бегимни къабыл кёргенди. Ол айбат жерлени, аз тюбеген, жокъ болур чекге жетген битимлени, жаныуарланы сакълауну къурар мурат бла жарашдырылгъанды. Документде энчи сакъланнган табийгъат жерлени тизмеси да белгиленипди.

Табийгъат заказниклени бла табийгъат эсгертмелени ишлерин жалчытыу, алада энчи низамны къурау жаны бла борчланы уа

«КъМР-де къырал табийгъат заказниклени дирекциясы» профильли учреждение толтурады. Аны жууаплылыгъына 8 къырал табийгъат заказник бла табийгъатны 20 эсгертмеси киредиле. Энчи сакъланнган регион магъаналы жерлени кенглиги 152556,9 гектаргъа жетеди, ол а КъМР-ни битеу жерлерини 13 проценти тенглиди.

Министерствогъа салынган борчланы юслеринден айта, докладчы браконьерлеге къажау мадарланы, табийгъат эсгертмелени жерлеринде энчи низамны жалчытыуну соруулларын белгилегенди. Бу жумушланы жалчытыугъа къырал органла, жамауат биригиуле да себеплик этедиле. Аны бла бирге къырал табийгъат заказникледе биотехника жумушланы тамамларгъа тийишлиди. Ала уа жаныуарланы санын ёсдюрюуге, аланы сакълауну, аш-суу бла жалчытыуну игилендириуге бурулпдула.

Табийгъат заказниклени сакълау жаны бла борчланы бийик даражада толтурур мурат бла министерство шёндюгю оборудование алгъанын да чертгенди Шауланы Илияс.

«КъМР-де къырал табийгъат заказниклени дирекциясыны» таматасы **Биттирланы Аубекир** энчи сакъланнган жерледе энчи низамны жалчытыу жаны бла къаллай мадарла толтурулгъанларын билдиргенди. Ол санда кадастр жумушла бардырылып, жерлени чеклери белгиленнгендиле, битеу шартла жеринден тепдирилмеген объектлени бирикдирилген къырал тизмесине (ЕГРН) кийирилгендиле. Анга регион магъаналы 15 табийгъат эсгертме къошулгъанды. Тёрт къырал заказникни бла табийгъатны алты эсгертмесини чеклерин белгилеп, аланы ЕГРН-нге кийириу жаны бла кадастр жумушланы тамамлаугъа келишим къабыл кёрюлгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Кенгеш

Жаз башы сабан ишлеге хазырланыу барады

Россей Федерацияны эл мюлк министри Дмитрий Патрушев АПК-да эмда аш-азыкъ рынокда болумну сюзюу жаны бла Оператив штабны кезиулю жыйылыуун бардыргъанды бу кюнледе. Аны ишине КъМР-ни эл мюлк министри Хасан Сижажев да видеоконференция халда къатышханды.

Кенгешде аш-азыкъланы багъаларын тохташдырыуну, жаз башында сабан ишлеге хазырланыуну юслеринден сёлешгендиле. Дагъыда эл тийрелени комплекс халда айнытыу бла байламлы къырал программала къалай бардырылгъанларын, мелиорация комплексни онгдуруу амалланы, эл мюлк жерлени толуракъ хайырланырча не зат этерге боллугъун да сюзгендиле.

Дмитрий Патрушев айтханыча, аш-азыкъ рынокда болумну тюзетиу жаны бла иш энтта да бардырылады. Ётмекни, бал тузну, сютню эмда тахта кёгетлени багъаларына бегирек да уллу эс бурулады. Быллай продукцияны чыгъарыучулагъа къошакъ халда себеплик этерик амалла изленедиле. Сёз ючюн, ётмек бишириучюлеге быйыл 2,5 миллиард сом субсидияла берирге умут барды. Федерал министерствону башчысы регионланы келечилерине бу жаны бла норматив документлеге тюрлениуле кийирирге кереклисине эслерин бургъанды. Ахча жууукъ кезиуде жибериллигин да чертгенди.

Андан сора да сют малчылыкъ бла кюрешгенлеге деп, мал ашла сатып алырча эм азындан он миллиард сом бёлюнюрюгюн туура этгенди. Алай этилсе, сютню эмда андан жарашдырылгъан продукцияны багъалары тохташырыкъдыла.

Министерство дагъыда тахта кёгетчиликни эмда картофчулукъну айнытыу жаны бла федерал проект къураргъа дейди. Промышленность министерство, ФАС эмда башха ведомствола бла бирге амалла да излейди.

Жаз башында сабан ишлени юсюнден да кенгешде тынгылы сёлешгендиле. Быйыл ол башха жылладан эсе алгъаракъ башланыргъа ушайды. Дмитрий Патрушев мирзеулюк битимлеге, бал чюгюндюрге, тахта кёгетлеге эмда картофха асламыракъ жер бёлюнюрюгюн билдиргенди.

Мюлк-техника онгланы юсюнден айтханда, аграрийле урлукъ бла 95 процентге жалчытыныпдыла. Ол кеси да былтырны бу кюнлеге кёрюмдюсю тенгли болады. Урлукъ себиу башланырны аллына бу жаны бла хар нени да жик-жиги бла тамам этерге чакъыргъанды министр.

Мюлклени отлукъ жаны бла онгларыны хатасы жокъду. Минерал семиртгичлени рыногунда болум да аз-аздан къайтыша барады. Правительство этген мадарланы хайырындан аланы багъалары тохташып башлагъандыла. Регионладан билдиргенлерине кёре, бу айны ал кюнлерине аграрийле 500 минг тоннадан аслам семиртгич сатып алгъандыла. Озгъан жылдан къалгъан 270 минг тоннаны да къошса – иш жарты жолда къалыр деп, жарсырча тюйюлдю.

Кенгешни ахырында Дмитрий Патрушев урлукъ себиуге бек сакъ болургъа чакъыргъанды. Аны заманында бардырыргъа, кюзлюклеге да кёз жетдирип турургъа кереклисин чертгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Оператив штаб

Вирус жукъгъанланы саны ёсгенди

КъМР-де бир кюннге коронавирус жукъгъанланы саны беш жюзден атлагъанды, тюнене, 14 февральда, ауруу 501 адамда ачыкъланнганды. Февральны аллындан бери уа ол 5,5 мингден аслам адамгъа жагъылгъанды.

КъМР-де Оператив штабдан белгили этгенлерича, пандемияны аллындан бери COVID -19 республикада 50,9 минг адамгъа жукъгъанды. Ауруу жайылып башлагъан кезиуден бери 44,1 минг адам сау болгъандыла, ол санда тюнене – 296. Алай аны кётюралмай аушханланы саны минг бла жарымдан озгъаны жарсытады – пандемияны аллындан бери 1637 саусуз. Ол санда тюнене алтаулан аушханды.

Республикада бу ауруудан багъаргъа 4 госпиталь къуралгъанды, алада 1235 жер барды. Артыкъда къоркъуулу жукъгъан аурууланы госпитальларында шёндю 1009 саусуз турадыла. Аладан 112-си акъылбалыкъ болмагъанладыла. Жукъгъанланы арасында сабийден ауругъан тиширыула да бардыла – 21 жаш ана.

Реанимация бёлюмде 94 адам турадыла, аладан 14-сю ИВЛ-аппаратха къошулупдула, 39 саусузгъа НИВЛ-аппаратны болушлугъу керекди.

14 мингден аслам адам инфекция жукъгъаны бла байламлы кеслерине амбулатория амал бла бакъдырадыла, аладан 3,3 минги – сабийледи. Саусузланы арасында коронавирус жукъгъаны 8,1 минг адамда тохташдырылгъанды.

Бюгюнлюкде республиканы халкъыны 40,3 проценти коронавирусха къажау дарманны салдыргъандыла, ол санда аны эки бёлюмюн да 284,4 минг этдиргендиле.

Оператив штабны келечилери температурагъыз кётюрюлюп, жётел этип, кёкюрегигиз къысып, вирус жукъгъанына ишеклик бар эсе, кесигиз багъыу мадарла этмей, поликлиникагъа сёлешип, врачны чакъырыргъа кереклисин эсгертедиле.

Россейде ауругъанланы санына тюнене 180,4 мингден аслам къошулгъанды. Алай бла къыралда коронавирусдан 14,3 миллион инсан ауругъандыла, бюгюннге 11,3 миллиону сау болгъандыла. Пандемияны аллындан бери 340 мингден аслам саусуз ёлгендиле, ол санда тюнене 683.

Саулукъ сакълауну халкъла аралы организациясыны тарихлерине кёре, битеу дунияда COVID-19 инфекция 396 миллион адамгъа жукъгъанды, жарсыугъа, андан ёлгенлени саны 5,7 миллиондан озгъанды.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

ОЛИМПИАДАНЫ ДНЕВНИГИ

Къыйын кюрешде алыннган «алтын»

Биринчи жер болмаса да, саугъа жерлени уа алыргъа керекди. Къайсысы игиди – бир «алтынмы» огъесе кёп «кюмюшмю»? Ахыр такъыйкъалада спортчуларыбызгъа не болуп къалады? Быллай соруула Пекинде Олимпиада россейли спортчуларыны эришгенлери бла байламлы кёп эшитиледиле. Керти да, эсепле бир кюн ахшы, экинчи кюн а къууандырырча тюйюлдюле.

Шабат кюн Россей турнир таблицада сегизинчи жерде эди. Эришиуле майдалланы алты комплекти ючюн бардырылгъандыла, бизникиле бир «алтын» алгъандыла, алай ол ёрге кётюрюлюрге себеп бермегенди.

Лыжачы къызларыбыз энчи махтаугъа тийишлидиле. Эстафетада биринчи этапда окъуна Юлия Ступак немислиледен къалгъан башха къаршчы спортчуланы озгъанды. Наталья Непряева бла Татьяна Сорина Германия бла тенг баргъандыла, не Норвегияны, не Швецияны жууукълашыргъа къоймагъандыла. Вероника Степанова уа, бютюн терк болуп, финишге башхаладан иги да алгъа жетгенди. Эстафетагъа битеу да 53 минут 41 такъыйкъа къоратханбыз, Германия бизден – 17, Швеция уа 20 такъыйкъагъа артха къалгъандыла. Алай бла, хорламсыз бир ненча кюнден сора, кёп сакъланнган «алтынны» алгъанбыз.

Фигурное катанияда къысха программада бизникиле экинчи, бешинчи эм онтёртюнчю жердедиле. Биатлонда онкилометрлик спринтде эр кишилени араларында атлетлерибиз саугъа алаллыкъ эдиле, алай Александр Логинов эрттенликден окъуна кёл этдирмей эди, Максим Цветков а, бир кере да жаздырмай атдыргъанлыкъгъа,

тёртюнчю болгъанды. Башха лыжачыларыбыз да къуандырмагъандыла: Латыпов – онбиринчи, Серохвостов – онтогъузунчу, Логинов а отуз сегизинчи болгъандыла.

«Доммакъланы» юсюнден айтханда, спортчуларыбыз тёртюсюн къытарларына ышаныу уллу эди. Алай ол ахырысы бла да толмагъанды. Скелетонисткала саугъа жерлеге чыгъаргъа битеу онгланы ычхындыргъандыла, Цветковгъа пьедесталгъа минерге биягъы 1-2 такъыйкъа жетмегенди, майдалла аслам болуучу конькиледе да алгъа чыгъалмагъанбыз.

Осал билдириу хоккейден келгенди. Финалны тёртден биринде тиширыу командабыз Швейцария бла тюбешгенди. Биринчи эки периодла тенг 1:1 эсеп бла бошалгъандыла, алай швейцариячыла кючлюрек кёрюне эдиле. Ючюнчю периодда россейлиле бютюн аман ойнагъандыла, 2:0 эсеп бла къытдыргъандыла. Бу кёрюмдю бла тиширыу командабызгъа Олимпиада бошалды. Эр кишиледе хал игирекди, ала Швейцария эм Дания бла оюнларында хорлагъандыла. Алай Чехиягъа уа къытдыргъанбыз: бизникилеге кёбюсюнде къоруулланыргъа тюшгенди, финал сызгъырыугъа дери эсепни тенг эталсакъ да, овертаймда уа чехле кючлюрек болгъандыла. Насыпха, ол командабызны битеулю эсебине уллу хата салмайды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Даулаш Камилла Валиевагъа тап бошалгъанды

Барыбыз да билгенден, Халкъла аралы олимпиада комитет (МОК) спортну фигурное катание тюрлюсюнде майдалланы бергенли бир ненча кюн болады. Аны бла бирге Оюнланы бек жаш фигуристи Камилла Валиевада ол былтыр 25 декабрьде берген допинг-тестде къанында эркин этилмеген зат табылгъанды деп, аны Олимпиадагъа мындан ары къатышыуун ишекли кёрюп тура эдиле.

Алай тюнене Спорт жаны бла арбитраж сюд Валиевагъа мындан ары да эришиулеге къатышыргъа эркинлик бергенди. Бизни спортчуну бир къауум заманнга бу Оюнладан кери этиуню излеп, сюдге Халкъла аралы олимпиада комитет, Допингге къажау халкъла аралы агентство эм Конькиле бла учууну халкъла аралы союзу дау къагъытла жиберген эдиле.

Даулаш россейли фигуристкагъа тап бошалгъаны бла байламлы биз аны мындан ары да Олимпиадада кёрлюкбюз. Алай бла Камилла бюгюн къысха программаланы кёргюзтюуде эриширикди. Эки кюнден а – произвольный тепсеуледе. Андан барыбыз да бийик жетишимле эм майдалла сакълайбыз.

Алай МОК тынчайып къалмагъанын билдиргенди. Аны келечиси чертгеннге кёре, энчи эришиуледе Камилла Валиева призёрланы къауумунда болса, ала хорлагъанланы саугъалауну бардыраллыкъ тюйюлдюле. Андан сора да, бизни фигуристлени команда биринчиликде алгъан майдалларын бермезге оноу этилгенди. «Тийишли саугъалауну» ала Валиева бла байламлы къаугъа бошалгъандан сора ётдюрлюкдюле.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Билдириу

Жамауатдан болумну ангыларын тилейбиз

Нальчикден Огъары Малкъаргъа аз кезиуню ичинде жыйырма адам олтургъан гитче улоу жюрюрюкдю. Ол а пассажирлени ташыгъан предприятие тюрлендирилгени бла байламлыды. Анга жангыдан лицензия алыр ючюн бир кесек заман керекди.

Аны бла бирге адамлагъа таплыкъгъа эрттенликде бла ингирликде къошакъ халда дагъыда бир автобус жиберилликди. Тийишли жумушла бошалгъанларындан сора, Огъары Малкъаргъа жюрюген транспорт къайтарыллыкъды.

Эсгертиу: **Огъары Малкъардан Нальчикге автобус 6-30; 8-00; 9-00; 14-30 сагъатда, Нальчикден Огъары Малкъаргъа уа 11-00; 14-10; 15-40; 18-00** сагъатда тебирейди. Билетни багъасы да, алгъынча, **130 сомду**.

Жамауатдан болумну ангыларын тилейбиз.

Черек муниципал районну администрациясы.

КъМР-ни 100-жыллыгъына

Бахсан ГЭС-ни ёмюрге жууукълаша келген тарыхы

2 бет

Совет аскерле Афганистандан чыгъарылгъан кюн

Интернационал борчларын тийишлисича толтургъандыла

3-4 бетле

Юлюш къошуу

Элни къурагъанладан бирлери

Малкъар халкъны тарыхында бола тургъан тюрлю-тюрлю кезиулени юслеринден эрттегили жырла бла айтыула, 100 эм андан да кёп жылны жашагъан адамланы эсгериулери хапарлагъандыла. Алада болгъан шартлагъа кёре уа, Къашхатау, жукъгъан ауруу жайылып, тышындан чабыууллукъла этилгени ючюн да, бир ненча кере чачылып, жангыдан къуралгъанды.

4 бет

Табийгъат байлыгъыбызны сакълаугъа бурулгъан законла къалай тамамланадыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Биттирланы Аубекир законну жашауда бардыргъанда тюбеген кемчиликлени юслеринден да билдиргенди. Аны айтханына кёре, энчи сакъланнган табийгъат жерлени юсюнден федерал законлагъа тюзетиуле кийирирге керекди. Нек дегенде, къырал табийгъат заказниклени чеклери аллай жерлени къагъытда кёргюзтгенде, графикалы суратларына салыннган излемле бла келишмейдиле. Республикада бир-бир эллени чеклери энчи сакъланнган жерлени, къырал заказниклени жерлерине киредиле. Алай бла уа ала муниципал къуралыуну иелигиндедиле. Чекле бирге тюшгенлери ючюн а, кадастр ишлени ахырына жетдирирге онг болмай турады.

– Федерал законда уа алагъа тюзетиуле кийирирге эркинлик жокъду. Энчи сакъланнган табийгъат жерлени праволу болумларын белгилеу, аланы чеклерин кадастр эсепге салыу жаны бла чырмаула къыралны башха субъектлеринде да бардыла, - дегенди Биттир улу.

Докладланы сюзе, Татьяна Егорова жыйылыуда сюзюлген соруулану барысын да Парламентни жууаплы комитети тинтиригин чертгенди. КъМР-ни Табийгъат байлыкъла эм экология министерствосуна белгили этилген чырмауланы КъМР-ни Правительствосу, федерал ведомствола бла бирге тинтирге кереклисине эс бурулгъанды.

Урунуу, социал политика эм саулукъ сакълау комитетни башчысыны орунбасары **Владимир Безгодько** Тамбукан кёлде инфраструктура айнымагъанын, аны жагъалары кирленнгенлерин айтып, бу кемчиликни кетерирге кереклисин чертгенди.

Физкультура, спорт эм туризм жаны бла комитетни таматасы **Арсен Барагунов** а адам табийгъатха салгъан заранны юсюнден оюмун билдиргенди. Ол республиканы жамауатында эмда бизге келген къонакълада экология жаяу жолчукълагъа сейир бютюнда ёсгенин белгилегенди. Аны ючюн а алада адам табийгъатха салгъан заранны азайтырча мадарла бардырыргъа, адамланы къоркъуусузлукъларын жалчытыргъа тийишлиди.

Биттирланы Аубекир юлгюге Къан жол сыртны келтиргенди. Анда шлагбаум орнатылып, туристлени эсепге аладыла, инструкторла уа табийгъатда адам кесин къалай жюрютюрге кереклисин ангылатадыла. Бу мадарланы хайырындан киркипчик азайгъанды. Жууукъ кезиуде уа былайда багуш жыярча жерле къураргъа белгиленеди. Дагъыда эки шлагбаум орнатыллыкъдыла.

Жыйылыуда сёз республикада айбат жерлени сакълауну, жууаплы органланы араларында байламлыкъланы къурауну, муниципалитетле бла бирге ишлеуню юслеринден да баргъанды.

Профильли комитетни башчысы **Артур Текушев** энчи сакъланнган табийгъат жерлени чеклерин белгилеу жаны бла чырмауланы юслеринден кесини оюмун билдиргенди.

Ахырында депутатла жууаплы органлагъа эсгертиулени къабыл кёргендиле.

* * *

Президиумда уа башха соруула да сюзюлгендиле. Ол санда «КъМР-де муниципал къуллукъ этиуню юсюнден» республикалы законнга тюзетиулеге къаралгъанды. Бюджет, налогла эм финанс рынокла жаны бла комитетни башчысы **Михаил Афашагов** ангылатханыча, проектде КъМР-ни Финансла министерствосуна берилген документлени тизмеси, кандидат салыннган излемлеге келишгенин бла къалгъанын тинтиуню эмда аладан сора чыгъарылгъан оноуну жарашдырыуну низамлары белгиленипдиле. Законопроект сейирлери болгъан ведомстволаны тинтиулерине берилгенди.

Парламентарийле федерал законлагъа тюзетиулени, регионлада коллегаларыны законодательный башламчылыкъларын да сюзгендиле. Алада сёз конкуренцияны къоруулауну, уучулукъну эм уучу жерлени сакълауну, РФ-ни Административ кодексине тюзетиулени юслеринден барады.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

КъМР-ни 100-жыллыгъына

Бахсан ГЭС-ни ёмюрге жууукълаша келген тарыхы

1920 жылда жазыучу-фантаст Герберт Уэллс, бизни къыралда болгъанындан сора, «Россей къарангылыкъда» деген китабын чыгъаргъанды. Анда Ленин бла ушагъыны юсюнден жаза, аны Россейни электрификациялау умутларыны юсюнден айтханын былай эсгереди: «Бу адам жашауда болмазлыкъ затлагъа бир бек ийнанады, Россейде электрификация болуруна да ишексизди. Алай этер ючюн къолдан келгенни аямайды, уллу электростанцияла къураргъа кюрешеди, сау губернияланы, транспортну, промышленностьну ток бла къандырыргъа таукелди. Айтханына кёре, эки районда ол ишни эбине жетдиргенди. Болсада жахил техникадан ангылаулары болмагъан къара халкъ жашагъан, сатыу-алыу, промышленность да ёчюле тургъан къыралда алай этер амал болурму?»

1934 жылда жазыучу СССР-ге жангыдан келгенинде, ол заманда терс болгъанына женгдиргенди. ГОЭЛРО – совет къыралда халкъ мюлкню электрификациягъа таянып айнытыу жаны бла эм биринчи план болгъанды. Аны кезиуюнде талай электростанция ишленнгенди. Ол санда Къабарты-Малкъарда Бахсан ГЭС да.

Бахсан сууну электрокюч чыгъарыуда хайырын кёрюрге боллугъуну юсюнден хапарла озгъан ёмюрню аллында башланнган эдиле. Биринчи тинтиуле уа 1928 жылда бардырылгъандыла. Ары дери, 1911 жылда, инженер Ляпушинский жарашдыргъан проектни чыгъарып, профессор Генрих Графтио таматалыкъ этген энчи комиссия аны заманына эмда техника жаны бла амаллагъа кёре жангыдан жарашдыргъанды. Ызы бла 1930 жылда апрельде къурулушха хазырланып тебирегендиле.

Иш башланып кёп да бармай, ол тийреде бурун заманлада жер кёчюп тургъанын ачыкълайдыла. Аны ючюн проектни тюрлендирип, эки участкада илипинни жерни тешип, алай къураргъа оноу этедиле. Тёрт жылдан иш бара тургъан участкаланы биринде жер кёчеди. Аны хатасындан илипинни жюз метрге бир жанына кёчюрюрге тюшеди.

Арыкъ ишлеу барады.

ГЭС асламысында къол кюч бла ишлене эди. Аны къурулушуна мында жашагъан адамла, башха регионладан специалистле да чакъырылгъан эдиле. Ол санда Днепрогэсни келечилери, Донбассны шахтачылары, Москвада метрону къурулушчулары да болгъандыла. Мындан къатышханла артда жангы усталыкъларгъа юйренип, станцияда ишлеп да тургъандыла.

Сейирлик шарт: Бахсан ГЭС-ни къурулушунда «Weser-Huette» немисли фирманы исси тылпыу бла ишлеген жер къазыучу машиналары хайырланнгандыла. Алагъа кёмюрню Нальчикден тракторла бла ташый эдиле. Экскаватор кётюралмазлыкъ ташланы динамит бла чачдырып болгъандыла. Алай этерни аллында техникагъа хата жетмесин деп, аны жыйырма метр бир жанына кетерип, сууу къайнагъан чыккырында басымны да чёкдюрюп, ол жерге арты бла бургъандыла.

Станциягъа суу келлик ызны тартып 1936 жылда жайда бошагъандыла. Ол жыл 17 августда ары суу жиберип кёргендиле, 20 сентябрьде – ГЭС-ни биринчи гидроагрегаты, ноябрьни ахыр кюнлеринде уа экинчиси да ишлеп тебирегендиле. Алай бла 1939 жылда 9 августа Бахсан ГЭС-ни энчи комиссияны оноуу бла хайырланыугъа алгъандыла. Проектине кёре ол 25 МВт электрокюч чыгъара эди.

Жарсыугъа, ол кёпге бармагъанды. Уллу Ата журт урушну хатасы бу станциягъа да жетгенди. 1942 жылда 30 августда немисли аскер алайлагъа жууукълашханда, душманны къолуна тюшмесин деп, ГЭС-ни ишчилери сапёрла бла бирге сууну тыйгъан плотинасын бла быргъыларын чачдырадыла. 1943 жылда январьда уа, къачып баргъан гитлерчиле аны хар несин да жукъгъа жарамазча ууатып кетгендиле.

Бир айдан а станцияда жангыртыу ишле башланадыла. Ол жыл окъуна биринчи октябрьде ток чыгъарыргъа деп, аллай борч салынады. Ишни терклендирир ючюн Армения да Дзорагет ГЭС-ден бир гидроагрегатны тешип, бери келтиредиле. Къурулушчулагъа болушлукъгъа Москвадан эмда оборудование чыгъаргъан заводладан специалистлени да жибередиле. Станцияны эвакуацияда болгъан специалистлери да жерлерине къайтадыла.

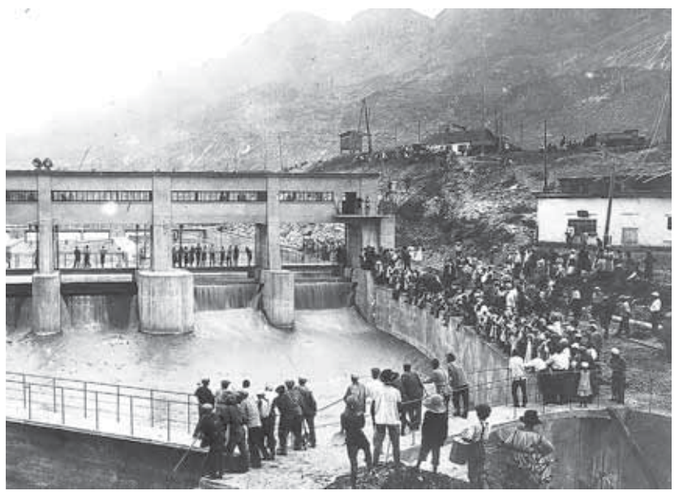

Станциягъа суу келип башлагъанына халкъ басынып къарайды. 1936 ж.

Армениядан келтирилген гидроагрегатны кючю 7,5 МВт эди. Ол 1943 жылда 25 декабрьде ток берип башлайды. Аны олсагъат окъуна Нальчикде къоруулау предприятиялагъа жибередиле. 1945 жылда июнь айда уа 8,3 МВт кючлю бла экинчи агрегат къошулады. Дагъыда эки жылдан ючюнчюсю да ток берип тебирейди. Алай бла Бахсан ГЭС республиканы энергетикасыны промышленностуну эмда социал бёлюмюню айныууну мурдору болады.

Алтмышынчы жыллагъа дери бу станция Ставропольну энергосистемасында баш жерни алып, битеу регионну, ол санда темир жолланы да, электрокюч бла жалчытып тургъанды. Къыралда уллу энергетиканы мурдорун къурауда да къошумчулугъу барды аны: ол кезиуледе жер башында эм уллугъа саналгъан Красноярск ГЭС-ни турбинасыны сынау халда жарашдырылгъан чархын 1962 жылда Бахсан ГЭС-де ишлетип кёрген эдиле.

Жылла оза, станция да азаздан эски бола баргъанды. Оборудованиясы, гидротехника объектлери шёндюгю излемлеге келишмегенлери ючюн, аны жангыртыуну проекти жарашдырылады, хар нени да 2015 жылгъа битдирирге оноу этиледи. Алай 2010 жылда болгъан бушуулу ишле ол умутланы юзедиле. Ол жыл июль айда станциягъа чабыууллукъ этилген эди. Аманлыкъчыла аны эки гидроагрегатын чачып кетгендиле. Иш алай болгъандан сора, ал умутланы къоюп, ГЭС-ни толусунлай жангыртыргъа, аны битеу оборудованиясын да алышындырыргъа оноу этиледи.

Алай бла эки жылны ичинде эски ГЭС-ни орунуна бюгюннгю излемлени барына да тийишли болгъан жангы станция ишленеди. Аны кючю уа, алгъынча 25 угъай, 27 МВт болады. Анда чыгъарылгъан токну хайырланыучулагъа жиберген элегаз устройство Кавказ тийресинде ол кезиуде бир станцияда да жокъ эди. Специалистле аны трансформаторларын да алышхандыла, баш жанында суу жыйылгъан жерине, арыкъларына, бассейннге, жер тюбю бла баргъан суу ызлагъа, объектни баш мекямына да тынгылы ремонт этгендиле.

Ма алай 2012 жылда 22 декабрьде Бахсан ГЭС жангыдан ишлеп башлагъанды. Бюгюнлюкде да регионну энергосистемасында ол бек магъаналы жерледен бирин алады. Бир жылгъа 144 миллион киловатт-сагъат электрокюч береди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Къыйын кюрешде алыннган «алтын»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ыйых кюн а майдаллагъа бай «тирлик» болгъанды – бирер алтын бла кюмюш, эки доммакъ. Бютюнда къыйматлы эр кишиледе лыжа эстафетада алтын майдал болгъанды: бу дисциплинада командабыз биринчи жерге 1980 жылдан бери – 42 жылны – чыкъмагъанды. Къауумубузгъа Денис Спицов, Сергей Устюгов, Алексей Червоткин бла Александр Большунов киргендиле. Эстафетаны Червоткин башлагъанды, ол командабызгъа 30 такъыйкъаны сакълагъанды. Аны ызындан трассагъа Александр Большунов чыкъгъанды, ол теркликни бир минутха дери ёсдюргенди. Спицов норвегиячыланы бир кесек жууукълашыргъа къойса да, арада 46 такъыйкъа къалгъанды, ол а аз заман тюйюлдю. Эстафетаны Устюгов бошагъанды, ол да финишге биринчи жетгенди. Экинчи жерни – Норвегия, ючюнчюню уа Франция алгъандыла.

Шорт-трекде 500-метрлик дистанцияда «кюмюшню» Константин Ивлиев келтиргенди. Финалгъа ол къыйынсыз ётгенди, биринчи бола келип, жангызда ахыр кере Венгриядан сынамлы Шаоан Люгъа къытдыргъанды.

Биатлонда эр кишиледе Эдуард Латыпов «алтыннга» бара эди, алай атдырыуда илишаннга жаздырмай тюшалмады. Эсеп: биринчи жер ючюн эришиу пьедесталда къалыр ючюн кюрешге айланды. Бу борчну Латыпов толтуралгъанды – доммакъ майдалны алалгъанды. Эдуард тёзюмлюгю эм итиниулюгю бла белгилиди да, бу эки шарт анга бусагъатдагъы оюнлада да иги болушхандыла. Тиширыуланы араларында хал андан да осал эди, мында да атдырыуда жютюлюк жетмегенди: Ульяна Нигматуллина – онбиринчи, командабызда эм кючлю Кристина Резцова уа жыйырма алтынчы болгъандыла.

Экинчи «доммакъ» конькиледе 500 метрге учуудан келгенди. Дунияны чемпиону Ангелина Голикова эм кючлюге саналады, алай олимпиада «алтынны» уа алалмагъанды. Биринчи жерге АБШ-дан Эрин Джексон, экинчиге уа японлу Михо Такаги чыкъгъандыла. Башха спортчулары бла Дарья Качанова бла Ольга Фаткулина сегизинчи эм онунчу болуп келгендиле.

Ангелина Голикова.

Солуу кюнлени эсеплерин чыгъарсакъ, россейлиле 17 майдал къытхандыла: 4 алтын, 5 кюмюш эмда 8 доммакъ. Майдал саны бла бизден алгъа жангызда Норвегия барады, аны келечилери 21-ин жыйгъандыла.

Тюнене уа спортчула майдалланы тёрт комплекти ючюн сынашхандыла. Фигуристлерибиз Виктория Синицина бла Никита Кацалапов эм ариу эришиуде – бузда тепсеуледе – экинчиле болгъандыла, алагъа судьяла 220,51 балл салгъандыла. Биринчи жерге, дуния рекордну да тохташдырып, французла Габриэла Пападакис бла Гийом Сизерон чыкъгъандыла. Спортчула программадан сора жетишимлерине жюрекден къуугъанганларын билдиргендиле. «Бу бек къыйын кюн болгъанды. Расписание бизге тапсыз къуралгъанды, алай ол да кёп затха юйретгенди, чыныкъдыргъанды, мында эришгенибизге ыразыбыз. Къарыуубузну, усталыгъыбызны аз да аямагъанбыз, прокатдан сора бир чакъда жилярыгъыбыз, къуугъанырыгъыбыз, къычырлыгъыбыз окъуна келе эди. Биринчи жерни алгъанланы да алгъышлайбыз, ала «алтыннга» тийишлиликлерин кёргюзтгендиле. Энди умутубуз солургъа, сора дунияны чемпионатына хазырланыргъады. Мында уа командабызгъа кёл этдирирге кюреширикбиз», – дегендиле Виктория бла Никита.

Диана Дэвис бла Глеб Смолкин а бу Олимпиадагъа, бек алгъа, сынам жыяргъа келгендиле. Ала «Мулен Руждан» «Танго Роксаны» тепсеуню кёргюзтгендиле, жаш спортчулагъа жюри 108,16 балл бергенди. Специалистле айтханларыча, алагъа алыкъа онтёртюнчю жер да аман тюйюлдю. Кёрлингде эр киши къауумубуз шведлеге 5:7 эсеп бла къытдыргъандыла. Фристайлда да Есения Пантюхова, финалда тогъузунчу болуп, майдалла ючюн кюрешден чыкъгъанды. Сноубордчу Владислав Хадарин да биг-эйрден квалификацияны ёталмагъанды, ол жангызда онтогъузунчу болгъанды. Быллай эсепле бла Россей таблицада сегизинчи жерде орналгъанды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Документле

«Инсанланы муниципал къуралыуларында чыкъгъан жумушланы тамамлаугъа кеслери ырысхыларындан бир кере ахча тёлеу бла байламлы сходларын бардырыргъа боллукъ тийрелени чеклерин белгилеуню жорукъларын тохташдырыуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. «Инсанланы муниципал къуралыуларында чыкъгъан жумушланы тамамлаугъа кеслери ырысхыларындан бир кере ахча тёлеу бла байламлы сходларын бардырыргъа боллукъ тийрелени чеклерин белгилеуню жорукъларын тохташдырыуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законун къабыл кёрюрге.

2. Бу Законну Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысына къол салдырыр эмда халкъгъа туура этер ючюн жиберирге.

3. Бу Бегим къабыл этилген кюнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели Т.ЕГОРОВА

Нальчик шахар, 2022 жылны 27 январы, №441-П-П

Инсанланы муниципал къуралыуларында чыкъгъан жумушланы тамамлаугъа кеслери ырысхыларындан бир кере ахча тёлеу бла байламлы сходларын бардырыргъа боллукъ тийрелени чеклерин белгилеуню жорукъларын тохташдырыуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы

ЗАКОНУ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти 2022 жылны 27 январында къабыл кёргенди

1-чи статья. Закон нени тохташдырады

Бу Закон «Россей Федерацияда жер-жерли самоуправлениянны къурауну битеулю жорукъларыны юсюнден» Федерал законну 25-чи статьясына тийишлиликде инсанланы муниципал къуралыуларында чыкъгъан жумушланы тамамлаугъа кеслери ырысхыларындан бир кере ахча тёлеу бла байламлы сходларын бардырыргъа боллукъ тийрелени чеклерин белгилеуню жорукъларын тохташдырады.

2-чи статья. Инсанланы муниципал къуралыуларында чыкъгъан жумушланы тамамлаугъа кеслери ырысхыларындан бир кере ахча тёлеу бла байламлы сходларын бардырыргъа боллукъ тийрелени чеклерин белгилеуню жорукълары

Инсанланы муниципал къуралыуларында чыкъгъан жумушланы тамамлаугъа кеслери ырысхыларындан бир кере ахча тёлеу бла байламлы сходларын бардырыргъа боллукъ тийрелени чеклерин белгилеуню жорукълары ол тийрелени инфраструктура эмда жашау болумларына кёре, элни неда шахарны къалгъан кесеклеринде жашагъанланы эркинликлерине, жер-жерлени бирликлерине бузукълукъ этилмей алай тохташдырыладыла.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.КОКОВ

Нальчик шахар, 2022 жылны 7 февралы, №2-РЗ

Жангыртыу

График тохташдырылгъанды

«РТРС Кабардино-Балкарской Республики» Нальчикде орналгъан телебашнягъа тынгылы ремонт этилгени бла байламлы, РТРС 1 эм 2 мультиплексленде берилген трансляция график бла бардырыллыкъларыны юсюнден билдиреди. Алай бла «1КБР» телеканал, «Радио КБР», «Радио России» + «Радио КБР», «Радио Маяк», «Радио Вести ФМ» эм «Радио Вера» 1 апрельге дери бу сиз кёрген график бла ишлерикдиле.

№ п/п	Бериулени тохтатыргъа белгиленнген кезиу	Бериуле тохтатыллыкъ заман
1.	21.02.2022	10:30 — 17:00
2.	22.02.2022	10:30 — 17:00
3.	24.02.2022	10:30 — 17:00
4.	25.02.2022	10:30 — 17:00
5.	28.02.2022	10:30 — 17:00
6.	01.03.2022	10:30 — 17:00
7.	02.03.2022	11:00 — 17:00
8.	03.03.2022	10:30 — 17:00
9.	04.03.2022	10:30 — 17:00
10.	05.03.2022	10:30 — 17:00
11.	09.03.2022	10:30 — 17:00
12.	10.03.2022	10:30 — 17:00
13.	11.03.2022	10:30 — 17:00
14.	14.03.2022	10:30 — 17:00
15.	15.03.2022	10:30 — 17:00
16.	16.03.2022	10:30 — 17:00
17.	17.03.2022	10:30 — 17:00
18.	18.03.2022	10:30 — 17:00
19.	21.03.2022	10:30 — 17:00
20.	23.03.2022	10:30 — 17:00
21.	24.03.2022	10:30 — 17:00
22.	30.03.2022	10:30 — 17:00
23.	31.03.2022	10:30 — 17:00

Ремонт ишле табийгъат болумлагъа кёре бардырыллыкъдыла. Теле- эм радио каналла Нальчик, Бахсан, Нарткъала,Чегем шахарлада, аланы тийрелеринде орналгъан элледе, Прохладна районда, Терк районну бир кесегинде, Май эм Урван районлада ишлерик тюйюлдюле. Республиканы къалгъан жерлеринде эфир бла байламлы тюрлениуле сакъланмайдыла.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

15 ФЕВРАЛЬ – СОВЕТ АСКЕРЛЕ АФГАНИСТАНДАН ЧЫГЪАРЫЛГЪАН КЮН

Интернационал борчларын тийишлисича толтургъандыла

15 февральда къыралны битеу регионларында эсгериу жумушла бардырыладыла, интернационал борчларын толтургъан аскерчилеге хурмет этиледи. 2010 жылдан бери уа бу кюн Ата журтубуздан тышында кеслерини граждан борчларын толтургъан россейлилени эсгериуню кюнюне саналады.

Чеклени кючлеу

Совет аскерле Афганистан Республикада кеслерини интернационал борчларын толтуруп, андан чыгъарылгъанлы быйыл 34 жыл толады. Женева келишимге тийишлиликде, Совет Союз тогъуз айны ичинде – 1988 жылда 15 майдан 1989 жылда 15 февральгъа дери – битеу аскерлерин бу къыралдан кетерирге борчлу этилген эди. Тарыхчыла жазгъанларыча, СССР-ни бла Афганистанны арасында Шуёхлукъну кёпюрюнден ётген ахыргъы совет аскерчи генерал-лейтенант Борис Громов болгъанды. Ол Афганистан жанына къарап: «Мында бизни бир аскерчибиз да къалмагъанды»,- деген эди.

Афганистаннга совет аскерле СССР-ни коммунист партиясыны Ара Комитети 1979 жылда 12-чи декабрьде къабыл кёрген бегимге тийишлиликде кийирилген эдиле. Ол «...тышындан чабыууллукъну жолун кесер муратда эмда шуёх Афганистан бла чеклени кючлендирир ючюн» этилгенди.

Къабарты-Малкъардан урушха 1800 аскерчи чакъырылгъандыла. Сёзге, жаланда Кёнделенден анда 22 жашыбыз къуллукъ этгендиле. Жарсыугъа, 55 жерлешибиз къазауатдан юйюрлерине, ата-аналарына къайтмагъандыла, уруш бошалгъандан сора уа жараладан, жюреклери кюйюп да юч жюзден аслам адам ёлгенди.

Кавказлылагъа энчи кёзден къарагъандыла

Жашларыбыз анда къырал салгъан борчланы бет жарыкълы толтургъандыла, кавказлыны намысын тюшюрген иш этмегендиле, тукъумларына айып келтирмегендиле. Командирле бизни жашлагъа энчи кёзден къарагъандыла – алагъа командирлени къуллукъларын ышанганлары да шагъатлыкъ этеди.

Бизни ушакъ нёгерибизни акъылына кёре, совет аскерчилени баш борчлары СССР-ни юг жанында къырал чекни терроризмден, наркотикледен, сауутладан сакъларгъа эди. Дагъыда Америка анда кесини базаларын къураргъа умут этгенди. Афган уруш керек тюйюлдю дегенле къазауатны кёрмегендиле, биз Ата журтубузну къоруулагъаныбызны ангыламайдыла.

- СССР чачылгъандан сора къаллай къыйынлыкъла башланнгандыла - Узбекистанда, Таджикистанда граждан къазауатла болгъандыла. Къуру Таджикистанда 180 минг адам ёлтюрюлгенди. Кавказгъа да жетгенди афганны хатасы: эки Чечен уруш, Бесланнга, Нальчикге, Назраньнга чабыууллукъла, Москвада Норд-Ост, метрода чачдырыла... Биз бу затланы къыралыбызны чеклеринде тыйгъанбыз: террористлени, ваххабитлени, наркотрафикни,- дейди Тимур Тхагалегов.

Тимур кеси да Афганистаннга 1983 жылда чыкъырылгъанды, биринчи Кабулгъа, ызы бла Баграмгъа тюшгенди, 177-чи мотострелковый полкда къуллукъ этгенди. «Саланг ауушда Афганистанны шимал эм къыбыла жанларын байлагъан тоннельни, анга «дорога жизни» деп да айтхандыла, къоруулагъанбыз. Совет аскер техниканы, медицина, аш-азыкъ элтген машиналаны сакълагъанбыз», - дейди ол.

Ахыры 4-чю бетдеди.

ЖЕТИШИМ

Битеуроссей конкурсда айырмалы

Кёп болмай Къабарты-Малкъар къырал университет « Россей Федерацияны 2022 жылда жюз эм иги учреждениясы бла организациясы» битеуроссей конкурсда «Къошакъ халда профессионал билим бериуде эм иги организация» номинацияда хорлагъанды. Аны юсюнден бизге вузну пресс-службасындан билдиргендиле.

Университетге диплом бла бирге конкурсну логотипин хайырланырча сертификат берилгенди. КъМКъУ-ну ректорунну къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Альтудов а «РФ-ни 2022 жылда жетишимли оноучусу» деген алтын майдал бла саугъаланнганды. Аны бла бирге къабарты-малкъар къырал университет «Россей Федерацияны эм иги учреждениясы бла организациясы» реестрине кийирилгенди.

Конкурсха билим бериу жаны бла алчы, къауум жылны кесин айырмалы кёргюзтген, конкуренциягъа чыдамлы, ишлерин тынгылы толтургъан, билим бериуню качествосун айныта баргъанла къатышадыла. Эсепле респондентлени, экспертлени оюмларына эм башха шартлагъа кёре чыгъарыладыла. Аны маркетинг, социология, экономикалы аналитика, экспер-статистика тинтиуле бла кюрешген, жыл сайын къыралда федерал даражалы конкурсланы къурагъан «Интерпрофстат» биригиу бардырады.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

ЭСГЕРИУЛЕ

Къолунг да, жюрегингча, ачыкъ эди

Эсде болмагъан бушуу – Чеченланы Ахматны жашы Аминни дуниядан кетгени – алдырды бюгюн къолума къалам, къагъыт. Жашауну, адамны да бирча сюйген, элде къууанчны зауукълугъун, бушууну ауурлугъун халал жюрегине сыйындыргъан, кюлгени тау башлада эшитилген адам эди Кёнделенде Чеченланы Ахматны жашы Амин. Ол, бизни, бир къауум жуукъну, тенгни, Кёнделенде Тызыл аузуна элтип, кесини ол ишине асыры ыразы болгъандан, дуния зауукълугъун алгъанын да кёзюбюз бла кёрюп, къайтхан эдик артха.

Биз, ол кюнюбюзню эсгере, ушагъыбыз жангы отубузну ышыра, Аминни жюреклени учундургъан алгъышлары къулагъыбызгъа эшитиле сюелген сагъатабызда айтдыла огъурсуз хапарны: «Аминибизден айырылдыкъ». Амин, нек этдинг алай? Кёк чуагъы, жер чуагъы эркелетген жыл санынгда бизни жерге нек къаратдынг? Сен дуниянгы алышхан кюн кёрюп турдум сау элни жамауаты санга бушуу этгенин. Нек сюйдюрдюнг кесинги халкъгъа аллай бир?

Бизни таугъа чакъыргъан кюнюнгде ачыкъ сезип турдум, табийгъатны ол кюн биринчи кере кёргенча, тансыкълыгъанынгы. Энди эсгереме, сен, Табийгъат байлыкъла эм экология министерствосунда ишлеп, кийик жаныуарлагъа, табийгъатха да, баям, иели кёзден къарагъанса.

Ол кюн а... Бирде кёзлеринг чыракъ баргъанларына магъана беролмай, тынгылайма. Мен билип, мен эшитип, Амин сагъышларына бир заманда да хорлатмагъанды. Сёзю, сыфатыча, ачыкъ эди халкъгъа. Ушагъыусуз, магъанасыз сёз айтыб а киши эшитмегенди. Кюлгенинде, таукеллигинде, кесинден кичини башын сылагъанында да бар эди энчи магъана. Тауланы узакъдан тансыкълагъаны, Кёнделен сууну ашыгъышлы баргъанына бюгюнча эс буруп къарагъаны да сагъайта эди мени. Алайда ташны жарып чыкъгъан терекчикге уа Аминден аз эс буруп мен да къарамадым. Амин ол кюннге дери да кёргенди аны, алай, барып, аны бутакъчыкъларын сылагъан сагъатында: «Сау къал», – дей болурму эди?

Баям, мен ангылагъандан, ол затланы барындан да тансыгъын ала сюелгенди Амин. Таугъа бизни бла баргъанлада да болгъанды Аминни ол халине эс бургъанла. Эгечи Зухураны жуукъ юлюшю Солтанланы Тахир мен соргъунчу айтды: «Амин, табийгъатны ариулугъу жерни жыры болгъанын бюгюн ангылагъанча, тансыкълайды къудуретни». Аты жолсуз боллукъ бушуу кесин алгъадан билдиреди дейдиле.

Бир заманда Амин сагъышларындан къутулду да, тёгерегине къарап, адамланы таргъа нек келтиргенин ангыласа керек, базыкъ ауазын иги да кётюрюп сёлешди, хант къангагъа чакъырды барыбызны да. Ол сагъатда аны огъурлу бетин тау аязы хычыуун сылады. Ол да Аминде бир огъурлу сезимни туудурду.

Амин, санга сюймеклигибизни бушуунг хорлагъанына не айтаса? Ол жашаугъа къошханы болмагъан жюреклерибизни бир санындан айырылгъан солдатны ачытханча ачытханды. Таулуда болгъан эрлик кёл этдиреди, бу ишге дунияда киши къарыу эталмагъанын ангылатып. Дунияда ырахатлыкъ жокъду. Адамлыгъынг, халаллыгъынг жарап, жаннет ахлусу бол. Сен сюйюучю адамла уа сен жюрюучю жолла бла алгъа барырла.

Тауда ол зауукъ кюнюбюзню эсгермеген заманыбыз болмайды. Хар айтханынгы, хар сёзюнгю, кёлюбюз тола, эсгеребиз. Ала мудах да этедиле, ахшы муратха да кёл салдырадыла. Къалай унутурбуз аякъ бюкдюрген алгъышларынгы? Унутулмазлыкъ байрам! Амин, сени ол кюннге дери таныгъанымы аз сундум, алай ол да тюйюл эди сансыз!

Къалай къууанып айтхан эдинг атанг Ахмат кёчгюнчюлюкге да элтип, андан да шашдырмай къайтаргъан балтачыкъны хапарын, аны къолунгда ойната, сабийни эркелетгенча, эркелетип. Ол бош хапар тюйюл эди – балтачыкъны хапары – таулуну туугъан жерине термилгенини керти шагъаты эди. Балта Ахматха Орта Азияда Кавказдача къуллукъ этгенди, туугъан журтуна къайтырына ийнандырып турганды киши жеринде онюч жылны.

Амин, къууандым ол къууанчынга да. Ыспас да этдим – атангы тынчлыкъ сынамагъан жолларын арытхан заманлада анга къуллукъ этген балтаны атангы кёзюнден кёрюп, сакълагъанынга.

Адамлыгъынг кёп затлада танылгъанды жашагъан ёмюрюнгде. Сыйлы кёрген ата от жагъангы суутмагъанынг, кесинге тынчлыкъны башха жерде – шахарла тийресинде излемегенинг окъуна тамам эди уллу ыспасха. Ата-анагъа хурметинг бир заманда эски болмагъанды. Тизгинли арбазынг, дунияны къыдырып къайтхан балта. кюн сайын ата-анагъа тансыкълыгъынгы жангыртханлай турдула.

Элге жарагъанынг а! Жайлыкъгъа кетгенде, къайтханда, малланы жыйып, айырыча, жууундурурча этген эдинг бригад арбазны. Атлагъа нал урдургъан станок мадаргъанса. Тийрени жолларына асфальт салып, къууандыргъанса. Такси бла жалчытыуну къурагъанса. Тюкенле ачып, алада сатылгъан зат учуз болсун деп, къарагъанса. Ат чаришлеге къатышханланы, спортчуланы керек затларына къайгъыргъанса. Бир тюрлю бир жерде элинги атын айтдыргъаннга онг этгенсе. Къолунг да, жюрегингча, ачыкъ эди.

Къарындашларынг: Алий – филология илмуланы доктору. Москвада жууапны къуллугъун да намыслы толтура, бизни республикада илму бла кюрешген жашлагъа, къызлагъа да, миллет айырмай, эс тапдыргъан, болушхан адам; Ануар – экономика илмуланы доктору, бёлек жылны Къабарты-Малкъарны Парламентине оноу этип, къурау ишде уллу хунери болгъанын ачыкъ кёргюзтген оноучу; жуукъ-тенг къол аязларында жюрютген эгечинг – Зухура, бийче тиширыулада болгъан ахшы ышанладан бай, кесин башхаладан онглугъа санамагъан халал жан; киеу – Атмырзаланы Азретни жашы Исмайыл, жашауда жюрек кертиликни сакълагъан, адамгъа игилик этерге тау череги тюзлеге ашыкъгъанча ашыкъгъан, сабырлыгъы да кимге да юлгю, Прохладна шахарда ремзаводну директору.

Амин, элде санга кёпле сукъланадыла – ол ата арбазынгы алай сакълагъанынга. Ол, юйлерин, жерлерин къоюп, къайры эсе да бирге кетип айланнганлагъа ахшы юлгюдю.

Тызыл ауузунда хант къанганы тёгерегинде айтылгъан сёзлени къайтарып-къайтарып эсгерирге тюшеди. Ала Чеченланы Аминни аты бла байламлыдыла. Ол айтылыр сёзюн айтылыр жерде айтханына энчи эс бургъанлай турганма. Аны бла терс ниет, учхара сёз кишиге нёгерлик этмезликлерин да ангылата эди. Аны мураты огъурлулукъдан толу болгъанын, ниетини тазалыгъын да сормай ангылай эдик.

Аминни къуллугъу республиканы агъачы бла байламлы болгъаны себепли, табийгъатха сакълыгъы ачыкъ кёрюне эди хар сёзюнде. «Табийгъат хар кимни да жюрегин чакъдырады», – деген эди Амин.

Ол кюн миллет адет-тёреге эс бургъанлай турганынга да бюсюредим. Хар айтылгъан сёз Амин ол кюн этген ишни магъанасын байыкъландыра эди. Аны жуукъ къарындашы, къоншусу Байчеккуланы Илияс, къой сойгъан, хант къангаланы ишин бардыргъан, миллет адетге сакъ адамды. Аминни асырагъан кюнюбюзде кёз жашлары тынчлыкъ бермей эдиле анга – ол иги инсанны адамлыгъына эс бургъанымы ангылатама.

Амин ол кюн киеуюню бла эгечини жуукъ юлюшю Солтанланы Тахирге, аны жашы Камилге, туудугъу Ахматха эс бургъанлай турганына да бек ыспас этдиле къонакълары. «Тахир, – деген эди Амин, – бюгюннге дери бек сыйлы жуукъ юлюшге санап турганма – ол къууанчым да жеринде турганлай, сени эркинлигинг бла къарындаш болайыкъ!» Барыбыз да алгъыш этген эдик экисине да...

Амин, адамлыкъ унутулмайды. Жашагъан къадарыбызда эсибизде сакъланырыкъса..

ШАУАЛАНЫ Хасан.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМА

Тюнгюлюу – аурууну къозгъалыууну сылтауларындан бири

Арт жыллада Москвада, Санкт-Петербургда эм Россейни башха уллу шахарларында билим эм иш сынам да алып, Нальчикге къайтхан врачла бардыла. Ала бизде медицинаны айнытырла деп ийнанабыз, иги жанына тюрлениуле болурла деп умутлубуз. Ахматланы Муссаны къызы Адина аладан биридиди. Бусагъатда КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну онкология диспансерини поликлиникасына башчылыкъ этеди, дагъыда «Инвитро» клиникада ишлейди.

Дерматоонколог, дерматохирург, дерматовенеролог, дерматокосметолог Адина Муссаевна бизни университетни медицина факультетин бошагъандан сора, Москвада сегиз жыл тургъанды, аладан алты жылны окъуугъа бёлгенди. Онкологланы кёп битеуроссей биригиулерине киреди. Халкъла аралы, битеуроссей, республикалы форумлагъа, конференциялагъа, конгресслеге къатышады.

Жашау ючюн кюрешебиз

- Москвада окъугъаным, ишлегеним да бек жарайдыла харкюнлюк ишимде. Анда аллай бир саусузланы кёргенме! Хар бири эсимдеди. Хау, онкология аурууланы атласлада да кёрюрге боллукъду, алай кёзюнг бла бир кёргенинг жюз кере окъугъанынгдан багъалыды.

Сеченов атлы университетни дерматовенерология жаны бла ординатурасындан эм онкодерматологиядан аспирантурасында окъугъанма, интернатурада териде ёсген затланы хирургия амалла бла къалай багъаргъа боллугъуна юйреннгенме. Ызы бла Москвада Дерматовенерологияны эм косметологияны илму-практика арасына чакъыргъан эдиле. Анда кёп заманны ишлерге тюшмеди.

Атам – Аграр университетни къурагъанладан бири, профессор Ахматланы Мусса, ауруйду ол заманда. Мен онкология жаны бла Москвада окъуй тургъанымда, саулугъун тинтип, керекли анализлени бердирип, хар затны терк этерге кюрешгенликге, жарсыугъа, заман оздурулгъан эди... Мени юйюрюмде болгъан иш онкодиспансерни поликлиникасына келгенлени толусунлай ангыларгъа болушады. Саусузланы хар атламларын женгилирек этерге итинеме.

Онкодиспансерде 2013 жылдан башлап онкодерматолог эм хирург болуп ишлейме, 2021 жылдан бери поликлиниканы таматасыма. Онкологлагъа тынч тюйюлдю. Бир-бир саусузларыбыз багъылыуда магъана кёрмей, медицина болушлукъдан толусунлай артха туруп къаладыла. Сёзсюз, мени оюмум башхады: жашау ючюн кюреширге керекди. Хар кюню, сагъаты да кексиз багъалыдыла.

Къайгъырыулукъ

- Поликлиниканы башчысы болгъанлыкъгъа, регистратураны ишине да болушама. Регистратураны къатында кёп саусузла жыйылсала, ала бла ушакъла бардырама. Дарманла алыргъа келликлени кюнлери белгилиди, аланы тизмеде кёрмесем, регистратурагъа сёлешип тургъанлыкъгъа, жууап эшитмегенлерин ангылайма, аланы карточкаларын хазырлап къояма: экинчи кюн келгенлеринде регистратураны къатында кёп сюелмезча... Суткагъа 400 адам сёлешеди бизге, аладан алтысыонсегизиси жууапсыз къаладыла. Биз болумну игиге тюрлендирир муратда колл- центрге экинчи адам да алгъанбыз.

Бусагъатда жангы программагъа кёре ишлейбиз. Пациент бир процедурадан сора экинчисине не заманда келлигин биледи, аны хайырындан очередьле жокъ бола барадыла. Жаланда баш кюн кёпдюле адамла коридорлада, башха кюнледе аздыла. Мен биринчи бери келгенимде уа, кесими кабинетиме ёталмай эдим пациентледен. Жангы программа ол болумну кетере барады.

Поликлиникада жангы кабинетле ачылгъандыла, эки сменнге ишлейбиз. Къан берген кабинетни да тап жерге кёчюргенбиз, алгъынча, саусузла орамда сюелмейдиле, хар бири номерчикни алып, кезиуюн шинтикде тынч олтуруп сакълайды, суу ичеме дегеннге – кулер, кондиционер да орнатханбыз.

Сакълыкъ

- Биринчиден, чертип айтыргъа сюеме: бир-бирле ауругъанларын билип тургъанлай, юйлеринде турадыла, бизге уа ахырысы бла тёзюмлери тауусулса жетедиле. Сёз ючюн, аш орунлары рак болгъанла аш ашаялмай тохтагъанда келгенлени окъуна кёребиз. Озгъан аурууну бакъгъан къыйынды, аны себепли диспансеризацияны ётерге, бир затыгъыз къыйнамай эсе да, саулугъугъузну тинтирге керекди.

Хар аурууну да сылтаулары болады. Ракны сылтауларындан бирлери ашыбызны-суубузну экология мардалагъа келишмегенлери, гиподинамия эм стрессledиле. Сабийликден башлап хар инсан къаллай бир конфет ашайды! Аланы тышларында жазыуланы бир тинтип окъучугъуз – къаллай бир консервантлары барды! Юйде хазырланнган ашха жетген жокъду. Гиподинамияны юсюнден айтханда, жарсыугъа, биз барыбыз да аз тебебиз. Кюн сайын жаяу жюрюрге керекди. Бассейнде жюзюу, спортзалда жарау этген да бек хайырлыдыла. Ючюнчю сылтау – стрессле.

Рак къозгъалмаз ючюн насыплы болургъа керекди. Къайда ишлерге сюе эдигиз? Не усталыкъ жуукъду жюрегигизге? Устаз болгъанлыкъгъа, ариулукъну салонунда ишлерге итине эсегиз, окъугъуз, жюрегигиз тартхан жерге барыгъыз. Толмагъан, ёчюлген умутла ракны къозгъайдыла. Хар инсан кесине насыплы болургъа эркинлик берирге керекди. Тюнгюлюп, жарыкъ умутсуз, насыпха ийнаныусуз жашау онкологиягъа келтиреди.

Жыл сайын жер башында 9,6 миллион адам ракдан ёледиле, бу тарих жылдан-жылгъа ёсюп барады. Алимлени айтханларына кёре, 3,7 миллион адамны ёлюмден къутхарыргъа боллукъ эди, ауруу биринчи-экинчи кезиулеринде ачыкъланса, битеу саусузла да тынгылы багъылсала. Биз онкодиспансерде жыл сайын ачыкъ эшиклени кюнюн бардырабыз. Терапевтден къагъыт да керекмейди, тюзюнлей келип къалыгъыз, къарарыкъбыз. Онкодиспансерден къоркъургъа керекмейди.

Осал къылыкъла

- Ракны къозгъагъан затладан бири кюнде кюйюудю. Алгъын тенгизге солургъа алай кёп адам бармай эди. Энди уа халкъны асламысы жылны ичинде бир неда эки кере тенгиз бойнунда солуйдула. Жарсыугъа, кёпле кюнде мардасыз туруу онкологиягъа жол болгъанын билмейдиле.

Ультрафиолетден сакъланыргъа керекди. Эрттенликде онбирге дери, ингирде уа сагъат тёртден сора чыгъаргъа жарайды тенгиз бойнуна. Ол заманда терини ракдан, дагъыда меланомадан сакъларгъа боллукъду. Солярийле да, ала бла мардасыз хайырланнганда, хаталыдыла, жаш къызлада окъуна терилери рак болуп къалыргъа къоркъуу барды.

Тютюн ичиу ракны онбеш тюрлюсюн къозгъайды. Ичги да саулукъну бузады. Экисин да унутургъа керекди. Бирле «болалмайбыз, къоялмайбыз», дейдиле. Жашаргъа сюйгенле болаллыкъдыла.

Жарсыугъа, онкология аурууладa, кёп башха аурууладача, бир юйюрде тёлюден-тёлюге кёчюу да эсленеди. Хар жуууугъу ауругъан ауруп бармайды! Къоркъуп жашаргъа керекмейди. Жаланда жуукълары ауругъанла диспанзеризацияны ётерге, ракны къозгъарыкъ тютюнден, ичгиден кери турургъа, кюнде мардасыз турмазгъа, стресслени жашауларындан кетерирге керекдиле.

Саулукъ саугъады

-Бусагъатда ариулукъну салонларына бек кёпле барадыла. Ол игиди, алай специалистни сайлай билирге керекди. Сёз ючюн, меланома бир-бирде папилломагъа неда гемангиомагъа ушайды. Медицина билимлери болмай аллай салонлада ишлегенле меланоманы лазер бла кюйдюрюп, пациентни юйге ашырадыла...андан сора уа рак бек терк айныйды. Териде ёсген затланы жаланда медицина билими болгъан хирург кетерирге керекди!

Жарсыугъа, бир-бирле юйлеринде кырдыкладан суула этип, ала бла да кюйдюредиле териде ёсген затланы. Ол терсди. Жарамайды тиерге, аллай «багъыу» уллу хата келтиririге боллукъду. Жарсытхан затыгъыз бармыды – врачха барыгъыз. Бир врачха ышанмасагъыз, башхасын излегиз, алай билимигиз болмай, аурууну багъаргъа кюрешмегиз.

Саулукъну сакъларгъа керекди. Сакъ болгъан – сакъланыр, уллу кёллю уа – абыныр. Хар адамны да саулукъ саугъа болгъанын унутмазгъа, аны багъаларгъа чакъырама.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Сурат авторнуду.

Интернационал борчларын тийишлисича толтургъандыла

Ахыры. Аллы 3-чю бетдеди.

«Катюшаны» бойсундургъанды

Атмырзаланы Алий да мамыр Къабарты-Малкъардан уруш алгъан Афганистаннга тюшюп, кесини интернационал борчун толтургъанладан бириди. Ол Кушкада ай чакълы туруп, Афганистанда Шинданд шахарда орналгъан арт-полкга халкъда аты айтылгъан «катюшаны» шофёру болуп тюшеди. «1979 жылда 28 декабрьде эрттенликде 8 сагъатда СССР-ни чегинден ётгеними ангылагъанма», - деп эсгереди ол.

Сёзсюз, ол къазауатны геополитика, политика, социальный магъанасын тарыхчыла энтта тинтип, андан кёп жангы оюмла этилликдиле. Болсада Совет къырал а афганлылагъа мамыр жашауну къураргъа итиннгенди. Гидроэлектростанцияла, газ быргъыла, эки аэропорт, нефтебазала, промышленный предприятияла, Ананы бла сабийни арасы, поликлиникала, окъуу учреждения ла, жолла, кёпюрле, заводла, битеу да бирге 200-ден аслам объект хайырланыргъа берилген эди. Совет инфраструктура анда бюгюн да ишлейди, анга отуз жылны ичинде къошулгъан жангы объектле жокъдула.

Совет къыралны муратлары толсала, афганлыла бюгюн игирек жашарыкъ эдиле. «Мен жаланда жомакълада кёргенме: эки къарыусуз ёгюзчюк жегилип, агъач сабанны тарта... Анда мирзеуню сепген, оргъан да къол бла эте эдиле. Аллай бир къарыусуз жашай эдиле афганлыла»,- деп акъыл этеди афган урушну ветераны.

Къазауатда жаратылгъан къарындашлыкъ

Ташлы-Таладан **Байсыланы Магометни жашы Билял** Афганистаннга 1984 жылда къазауатны къыйын кезиуюнде тюшгенди. Ол ротаны тамата водители эди, биринчиден БТР-70, аны душманла чычдыргъандан сора уа 80-чи тюрлюсюн жюрютгенди. Кеси да бу къазауатда болдургъан жигитлиги ючюн «За отвагу» майдалгъа тийишли кёрюлгенди.

Буйнакск шахарда къысха юйрениуледен ётюп, ант алып, 7 декабрьде ол Махачкъаладан Кабулгъа тюшеди. Алай 18-жыллыкъ жаш алыкъа къадар аны къайры элтгенин, анга бу жолда къаллай сынаулагъа тюберге тюшеригин ангыламай эди. Кабулдан Билял Баграмгъа, андан а Джабаль-Сарадж деген жерге 177 полкга тюшгенди.

Анда Билял Хасаниядан **Ностуланы Габас** бла танышханды, артда уа бу тюбешиу керти шуёхлукъгъа, къарындашлыкъгъа ёсгенди. «Биринчи кёрюшгенибизде, энди тауча сёз нёгерим барды деп къуаннган эди ол. Габасха аскерчилени, офицерлени арасында хурмет уллу эди. Ол школну алтын майдалгъа, Санкт-Петербургда Павлов атлы медицина институтну къызыл дипломгъа бошагъанды. Картаны, топографияны офицерледен да иги билгенди. Батальонну командирлери окъуна кенгешгенди ол аны бла. Сейир, билимли, жалынчакъсыз адам»,-деп ёхтемлик бла айтады ол аскерчи нёгерини юсюнден.

Биринчи Билял мараучу болуп къуллукъ этеди, алай ол техниканы иги билгенин ангылагъандан сора уа аны БТР-ни водителине саладыла. Алай бла Байсы улу аскерчи нёгерлери бла БТР-леде Саланг ауушда, анга уа жашауну жолу дегендиле, совет колонналаны ашыргъандыла, аланы душманладан къоруулагъандыла, борчларын толтуруп юйлерине баргъан аскерчи нёгерлерини жашауларын сакълагъандыла.

1985 жылда августда Билял ашыргъан колоннагъа душманла чабыуул этип, аллындан, артындан да ючюшер БТР-ни атдырадыла. Аланы аскерчи тактикалары алай болгъанды: биринчи эм ахыргъы машиналаны чачдырып, совет аскерчилеге не алгъа, не артха бармазча этерге. «Болушлукъ жетгинчи атышыу бардырабыз. Капитан Юнусов бла машинадан чыгъар-чыкъмаз, мени БТР-ими гранатомётдан чачдырадыла»,-дейди ол.

Ол сермешде 11 боевик ёлтюрюлгенди, анда кёргюзтген жигитлиги ючюн Байсыланы Билял бек сыйлы къырал саугъаладан бирине тийишли кёрюлгенди – «За отвагу» майдалгъа. Былайда айтырыгъым, бу саугъа Уллу Ата журт урушну кезиуюнде тохташдырылгъанды, кеси да бек уллу жигитлик, батырлыкъ ючюн берилгенди.

«Саума, тынчма, жарсымагъыз»

Жолайланы Камалны жашы Амин Кёнделенден ол къазауатха баргъан 22 жашладан бириди. Военкоматда жашха ачыкъ айтмагъандыла къайда къуллукъ этеригини юсюнден, алай ангылатхан а этгендиле. Ол атасын, анасын аяп, къайда Афганистаннга тюшгенин айтмагъанды. Письмолада тынчма, саума, жарсымагъыз дегенден башха жазмагъанды.

Амин интернационал борчун 1983-1985 жыллада толтургъанды. Ол 181-чи полкну тау-мараучу батальонунда къуллукъ этгенди. Кеси да анда кёргюзтген батырлыгъы ючюн «За боевые заслуги» майдал бла эки кере саугъаланнганды.

Совет аскерле Афганистандан чыгъарылгъанлы отуз жылдан аслам заман озгъан эсе да, бу къыралда мамырлыкъ, тынчлыкъ бюгюн да тохташмагъанды. Теракт ла, атышыула кюн

сайын боладыла. Экспертле санагъанларыча, бюгюнлюкде бек кючлю наркотиклени 90 процентин афганлыла ёсдюредиле. Жылгъа бу ууну хатасындан бек аздан 100 минг адам ёледи.

Жарсыугъа, Уллу Ата журт урушну ветеранлары кетип барадыла, саулары уа школлагъа жюрюялмайдыла, ёсюп келген тёлюню патриот ниетде юйретиу иш бла кюрешир къарыулары жокъду. Энди бу жууаплы борчну афган урушну ветеранлары толтурадыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

ЮЛЮШ КЪОШУУ

Элни къурагъанладан бирлери

Улбашланы Цеффелеуню жашы Къызылбек.

Улбашланы Цеффелеуню жашы Локъман.

Улбашланы Къызылбекни жашы Афар.

Малкъар халкъны тарыхында бола тургъан тюрлю-тюрлю кезиулени юслеринден эрттегили жырла бла айтыула, 100 эм андан да кёп жылны жашагъан адамланы эсгериулери хапарлагъандыла. Алада болгъан шартлагъа кёре уа, Къашхатау, жукъгъан ауруу жайылып, тышындан чабыууллукъла этилгени ючюн да, бир ненча кере чачылып, жангыдан къуралгъанды. Бу тийрелеге Малкъар эмда Холам жамауатладан кёп тукъумла кёчгендиле. Кёплери бюгюнлюкде да жашап турадыла. 1875 жылда анда малкъар жамауатладан 28 арбаз орналгъанды.

Къашхатаугъа Шауурдат элден биринчи болуп эннгенледен бири Улбашланы Цеффеллеу болгъанды. Аны беш жашы бар эди - Къызылбек, Чокай, Жикирия, Локъман эм Амуш.

Улбашлары Шауурдатда да къолайлы тукъумгъа саналгъандыла. Аланы сабанлары, жайлыкълары, биченликлери 217 гектарны тутхандыла. Болсада ала, мюлклерин кенгертирге сюйюп, ёсюп келген тёлюню да къайгъысын кёрюп, жангы жерле излегендиле.

Цефеллеу алгъа Аргуданнга, ызы бла Тёбен Жемталагъа ётеди. Ахырында Къашхатауда тохтайды да, жашлары бла бирге жангы жерде жашау къурап башлайды. Ала малла тутаргъа элден узакъ бармай ортакъгъа алтмыш гектар жер аладыла. Артда ол тийреге «Улбаш къозлатхан» дегендиле.

Улбашланы тукъум тереги Башулукадан башланады, кеси да онеки атагъа дери саналады. Тукъумдан кёп белгили адам чыкъгъанды. Улбашланы Эльмурзаны жашы Келлет Биринчи дуния урушну жигити, Георгий жорну даражасына тийишли болгъанды. Артда Совет власть ючюн да къаты кюрешгенди. Биринчи таулу полкну командири эди. Отузунчу жыллада уа Къабарты-Малкъарны Облисполкомуну председатели болуп тургъанды.

Улбашланы Локъманны жашы Исмайыл Къабарты-Малкъарны Баш Советини Президиумуну председатели эди. Азнорну бла Мутайны атлары уа республикадан, къыралдан тышында да белгилидиле. Хусейни жашы Хасан да Черек районда тюрлю-тюрлю къуллукълада ишлеп тургъанды. Назмучу да болгъанды – Улбашланы Муссаны жашы Ахмадия.

Аладан сора да, бу тукъумну кёп белгили адамларын сагъыныргъа боллукъду: врачланы, устазланы, спортчуланы эм башхаланы.

Улбашланы Цеффеллеуню беш жашыны тёлюлери бюгюнлюкде да Къашхатауда жашап турадыла. Тукъумну башха бутакъларыны келечилери да аз тюйюлдюле. 2010 жылдагъы шартлагъа кёре, мында Улбашладан 37 юйюр жашай эди - битеу да 109 артыкъ адам боладыла. Андан бери жангы юйюрле къуралгъандыла. Ала кеси къыйынлары бла жашайдыла, бир бирлерин къаты жюрютедиле, уллу тукъумну ахшы тёрелерин андан ары бардырадыла.

Материалны Улбашланы Юсюпню бла Назирни айтыуларына кёре **ЧЕЧЕНЛАНЫ Шамил** хазырлагъанды.

РОСГВАРДИЯ

Билим алыуну энчиликлерине тюшюндюре

Росгвардияны КъМР-де Управлениясыны капитаны Азамат Кошоков, Нальчикде лицейледен бирини окъуучулары бла тюбешип, ведомстволу билим бериу учреждениялагъа къалай кирирге боллугъуну юсюнден айтханды.

Сёз Росгвардияны Санкт-Петербургда, Новосибирскде, Саратовда эм Пермьде вузларыны, алада къаллай усталыкълагъа юйретгенлерини юслеринден баргъанды. Офицер курсантлагъа хакъсыз общежитие, ашсуу берилгенлерини, башха социал гарантияланы юслеринден да билдиргенди. Вузну бошагъандан сора уа алагъа лейтенант чын бериледи.

- Быллай тюбешиуле жаш адамланы аскер усталыкъны энчиликлерин ангылатыр, алагъа жашауларында сайлау этерге болушур мурат бла къураладыла. Окъуучуланы ушакъгъа сейирлери уллуду, ала соруула бергенлери къууандырады,- дегенди офицер тюбешиуню ахырында.

Басмагъа **АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима** хазырлагъанды.

КЪОРКЪУУСУЗЛУКЪ

Террористлеге ахча жибергенди

Терроризм бла байламлы аманлыкъланы тохтатыугъа бурулгъан мадарланы чеклеринде Россейни ФСБ-сыны КъМР-де къуллукъчулары, ич ишле органланы келечилери бла бирге бандит къауумланы ахча бла жалчытхан тиширыуну ачыкълагъандыла.

Республиканы 21-жыллыкъ инсаны халкъла аралы террорист къауумлагъа кирген, бюгюнлюкде уа право низамны сакълаучу органладан Россейден тышында бугъуннган адамланы банк карталарына 350 минг сомну ётдюргени тохташдырылгъанды.

Тиширыугъа РФ-ни УК-сыны 205.5-чи статьясыны 1.1-чи кесегине бузукълукъ этгени ючюн терслеу материалла ачылгъандыла.

Бизни корр.

Аманлыкъчылыкъ

Пристав терсленеди

Сюд приставланы федерал службасыны Урван районда бёлюмюню къуллукъчусу хыйлачылыкъ этгенине ишеклик барды. Следствие тохташдыргъаныча, районну инсанына ачылгъан терслеу материалла приставны къолуна тюшгендиле. Ол бир тиширыугъа кредит организациягъа борчун кетерирге сёз бергенди, алай аны ючюн а 10 минг сом излегенди. Тиширыу, анга ийнанып, ахчаны тапдыргъанды, алай пристав сёзюн толтурургъа ашыкъмагъанды.

РФ-ни СК-сыны Урван районда следствие бёлюмюню къуллукъчулары бу болум бла байламлы РФ-ни УК-сыны 159-чу статьясыны 3-чю кесегине кёре терслеу материалла ачхандыла. Уголовный иш андан ары тинтиледи.

Полициячыгъа чапханды

Былтыр, 21 декабрьде, жолда жюрюуню къоркъуусузлугъуну инспекторлары, Зольск районда Каменномостское элде къуллукъларын бардыра, машинаны тохтатхандыла: миялаларына къара плёнка жабышдырылгъаны ючюн. Полициячыла бузукълукъну юсюнден бегим жарашдырыргъа деп водительни патруль машинагъа чакъыргъандыла. Алай ол, инспекторланы законлу ишлерине чырмар мурат бла, аладан бирини курткасыны жагъасындан тутханды эмда бетине бла юсюне бир ненча кере ургъанды.

РФ-ни СК-сыны Зольск районда бёлюмюню келечилери бузукъчугъа РФ-ни УК-сыны 318-чи статьясыны 1-чи кесегине кёре терслеу материалла жарашдырыргъандыла. Ол власть органны келечисине ишчи борчун толтургъан кезиуде къол кётюргени ючюн жууапха тартыллыкъды. Терслеу материалла сюдню къарарууна берилгендиле.

Уллу кёллюлюк хата келтиргенди

РФ-ни СК-сыны Нальчикде бёлюмюню къуллукъчулары тиширыугъа ачылгъан уголовный ишни тинтип бошагъандыла. Ол билмей адамны ёлтюргени ючюн терслеседи (РФ-ни УК-сыны 109-чу статьясыны 1-чи кесеги).

Следствие тохташдыргъаныча, тиширыу шахарда кёп къатлы юйню 5-чи къатында фатарда 5-жыллыкъ сабийи бла жашагъанды. Ол отоулада терезеледе сабийле ачмазча энчи затла болмагъанларын билгенди, болсада уллу кёллюлюк этип, акъылбалыкъ болмагъанланы жашауларыны къоркъуусузлукъларын жалчытыу жаны бла аналыкъ борчларын тийишлисича толтурмай, баласын кеси аллына къоюп, жумушлагъа кетгенди. Ол кезиуде бала терезеге минип, аны ачып, ургъуйла кирмезча тагъылгъан сеткагъа таяннганды. Алай ол сабийни ауурлугъун кётюрмей, бала терезеден жыгъылгъанды. Алгъан жараладан ол ауушханды.

Уголовный иш сюдню къарарууна берилгенди.

Басмагъа **ТОКЪЛАНЫ Фатима** хазырлагъанды.

САУЛУКЪ

Болушлукъ терк берилирча амал

Нальчикде Республикалы сабий клиника больницада коронавирусдан ауругъанларына ишекли болгъанланы тинтирча диагностика бардыргъан амбулатория ишлеп башлагъанды. Аны юсюнден бизге КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну пресс-службасындан билдиргендиле.

Арада COVID-19, кесекле неда башха жукъгъан аруулладан консультация этиледи. Анга, республикада жашагъанладан тышында, къоншу регионланы келечилери да келирге боллукъдула. Специалистле къарагъанларындан сора, направлениясла берелиле, керек болса, мазок аладыла неда компьютер томографны бла электрокардиографияны ётдюрелиле. Ала адамлагъа таплыкъгъа амбулаторияны кесинде орналадыла.

Врачла эки кабинетде къарайдыла. Ызы бла сабийлеге Covid-19 ауруудан экспресс-тест этиледи. Аны хайырындан къысха заманны ичинде эсепле чыгъарыладыла. Андан сора да, ПЦР- молекуляр-генетика диагностика да бардырылады. Ол а экинчи суткагъа да хазыр болады.

Коронавирусдан женгил халда ауругъанланы участковый педиатр къарарча юйлерине жиберелиле. Болсада орта неда къыйын ауругъанланы уа терк болушлукъ берген машина бла сабий бёлюмге тапдырадыла.

Стационар солуу кюнсюз эрттенликде 8:00 башлап ингирге 20:00 сагъатха дери ишлейди. Ол бу адрес бла орналады: **Нальчик шахар, Шогенов орам, 35-чи номерли юй.**

ТЮБЕШИУ

Къаллай усталыкъны сайласа игиди

Илмуну битеуроссей кюнюне жораланнган сейир тюбешиуле школларыбызда тёрели болгъандыла. Тырныауузну 3-чю номерли школу да аллай магъаналы ишден бир жанында къалмагъанды. Озгъан ыйыкъда 9-чу эм 11-чи классланда окъугъанлагъа «Мен инженер усталыкъны сайлайма» деген темагъа ушакъ ётгенди.

Школну оноучулары тюбешиуге «Каббалкгипс» заводну техника жаны бла директору Тохаланы Хыйсаны чакъыргъандыла. Къонакъ къурулушчу усталыкъны энчиликлерин ачыкълагъанды, бюгюнлюкде билимли инженерлеге сурам уллу болгъанын айтханды. Инженер-технолог усталыкъгъа аслам эс бёлгенди. Гипсни жарашдырыуда аланы магъаналары бек уллу болгъанына тюшюндюргенди.

Ушакъны кезиуюнде школчуланы да соруулары кёп болгъандыла. Ол а тюбешиу аланы сейирлерин къозгъагъаныны белгисиди.

Кёп да бармай окъугъан жашлагъа бла къызлагъа усталыкъ сайларгъа керек боллугъу себепли бу жумушну магъанасы уллуду. Тохаланы Хыйса, кесини насийхат сёзюнде, ала бюгюнлюкде сурам керти да уллу болгъан усталыкъланы сайларгъа кереклисин эсгертгенди. Билимли инженер ишсиз бир заманда да къаллыкъ тюйюлдю, дегенди.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи – 42-63-01.
Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82.
Жууаплы секретарь – 42-66-85.
Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68.
Экономика – 42-66-73.
Культура – 42-66-76.
Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18.
Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – 42-37-94.
Энчи корреспондент – 42-68-72.
Операторла – 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5–6 бет) кёпню алмайды.
Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор къуллукъну (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.
Регистрация номер —ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а
Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды. Телефонла: 76-01-21
Газетлени рознитцагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды. Телефон: 42-69-34
Газет ыйыкъда юч кере чыгъады – геуюрге, орта, шабат кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды
ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Таппасханланы Аминат – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Мокъаланы Зухура (3-чю бет), Геляланы Валя (4-чю бет), Ахматланы Люаза (1,2-чи бетле) – корректорла.
Тиражы 1659 экз. Заказ № 269
Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

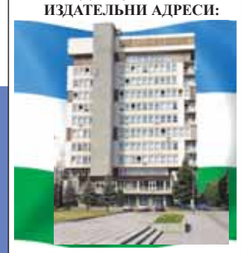

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электрон почта: elbor_50@mail.ru